

Een fataal evenement
De slachtoffers van 12 januari 1807
Arti Ponsen

Op de vrijdag na de ramp nam een groepje heren uit Oostzaan de trekschuit naar Leiden, om daar met eigen ogen te gaan zien of de verwoesting wel zo gruwelijk was als werd beweerd. Zij voegden zich bij de ramptoeeristen die zich inmiddels meester hadden gemaakt van de zwaar gehavende logementen en particuliere pensions. Zelfs voor grof geld was er niet beter te krijgen dan twee tegen elkaar geschoven stoelen in een tochtig keukentje.

Zwaar was dan ook de teleurstelling zodra men merkte dat het ruïneterrein hermetisch was afgesloten. Aan weerszijden van het Steenschuur – bij de Nieuwsteeg en bij het Levendaal – lieten de schildwachten uitsluitend bewoners en bergingswerkers passeren, mits die zich konden identificeren. Daartoe verstrekke het gemeentebestuur speciale banden, voorzien van teksten als ‘eigenaar’, ‘opzichter’ of ‘werkvolk’, die om de arm of de hoed gedragen moesten worden. Sommige toeristen wisten zich via kennissen zo’n toegangsbewijs te verschaffen. Anderen namen dienst als puinruimers, in de hoop om vooraan te staan zodra er slachtoffers werden geborgen.

Cornelis Gruijs, één van de vrienden uit Oostzaan, had een beter idee: hij begaf zich naar het mortuarium dat was ingericht in de kelder van het Stadhuis en noemde de naam van een Leidse kennis: was de heer Blijkersveld Dermout wellicht onder de slachtoffers? Hij mocht doorlopen, maar zijn list bekwam hem slecht:

doch bij het inkomen zag dezelve een kind leggende op een der 17 Kisten daar nog staanden; en dien morgen alle uyt de puynhoopen gehaald, begeerden dezelve de anderen niet geopend te zien, zynde sommige ysselyk beschaadigd; volgens zeggen van den oppasser twee vrouwen zonder hoofd.

Cornelis wist niet hoe gauw hij weer buiten in de frisse lucht moest komen!

Uit dit ooggetuigenverslag en andere beschrijvingen blijkt dat het met de identificatie van de slachtoffers droevig was gesteld. De afzetting van het ruïneterrein was bedoeld om plundering tegen te gaan, niet om forensisch onderzoek mogelijk te maken. Men groef al driftig naar waardepapieren en juwelen terwijl er nog kindertjes onder het puin lagen. Soms werden de secretaire en de canapé eerder naar buiten gedragen dan de verminkte lichamen van de dienstboden. Ongeschoolde werklui hielden op losse briefjes aantekening van de plaats waar een stoffelijk overschot was gevonden en het geld en de persoonlijke bezittingen die erbij waren aangetroffen. Die briefjes werden vastgespeld aan het laken of het stuk tapijt waarin het slachtoffer werd getransporteerd. Zo ging zelfs die minimale informatie vaak nog verloren.

Maar wat hadden Mannen in Witte Pakken kunnen uitrichten? Het Rode Kruis bestond nog niet. Van dna had men nog niet gehoord en evenmin kon de identiteit worden vastgesteld aan de hand van het gebit. Als een lichaam

onherkenbaar was verminkt, of er was geen naaste familie, dan keek men in het hemd: daarin stonden vaak initialen geborduurd ten behoeve van de wasvrouw. Was het stoffelijk overschot incompleet of verkoold, dan gaven een schoengesp, een tabaksdoos of een horlogeketting aan dat het om een mannelijk slachtoffer ging; werden op het hoofd van de ongelukkige resten van een muts aangetroffen, dan moest het een vrouw betreffen. Wie uit een souterrain werd geborgen, moest een dienstbode zijn; aan een paar verwrongen scharen en een naaldenkoker herkende men het naaistertje.

De eerbiedwaardige hoogleraar Jean Luzac wandelde op het moment van de explosie op het Steenschuur, recht tegenover de ligplaats van het kruitschip; hij werd geïdentificeerd aan zijn *goud Horologie en bril in een roodleeder kooker*; verder werden van hem slechts één zwarte schoengesp gevonden en één zwarte handschoen.